

FISKALNI SEKTOR⁴⁷

05

⁴⁷ U trenutku pisanja Izvještaja nijesu bili dostupni podaci o javnoj potrošnji, lokalnoj samoupravi i Fondu za zdravstveno osiguranje.

Budžet Crne Gore tokom prvih devet mjeseci 2023. godine obilježio je znatno veći rast prihoda od rashoda na godišnjem nivou, pa je samim tim evidentiran suficit budžeta.

Na rast prihoda prevashodno je uticalo povećanje ostalih prihoda, usljed prekida hedžing aranžmana iz 2021. godine i prenosa sredstava naplaćenih od implementacije projekta „Ekonomsko državljanstvo“. Takođe, značajno povećanje je ostvareno kod poreza na dodatu vrijednost, poreza na dobit pravnih lica, akciza i doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje, što je uslovljeno rastom ekonomske aktivnosti, poboljšanjem poreske discipline, ostvarenim rezultatima privrednih subjekata u prethodnoj godini, primjenom progresivne stope oporezivanja dobiti, uvećanom osnovom za obračun doprinosa zbog povećanja koeficijenata za zarade zaposlenih u javnom sektoru, uspješnom primjenom Zakona o reprogramu poreskog potraživanja, prestankom primjene Odluke o umanjenju iznosa akcize na promet bezolovnog benzina i gasnih ulja, rastom akciza na duvan i duvanske proizvode i uvođenjem akcize na proizvode od šećera, kakaoa i sladoled.

Na rashodnoj strani, uzrok povećanja je u povećanju bruto zarada i doprinosa na teret poslodavca, usljed povećanja zarada zaposlenih u javnom sektoru, kao i većim izdvajanjima za prava iz oblasti socijalne zaštite, kao i prava iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja, usljed povećanja minimalne penzije, te redovnog i vanrednog usklađivanja penzija sa rastom stope inflacije.

5.1. Budžet Crne Gore

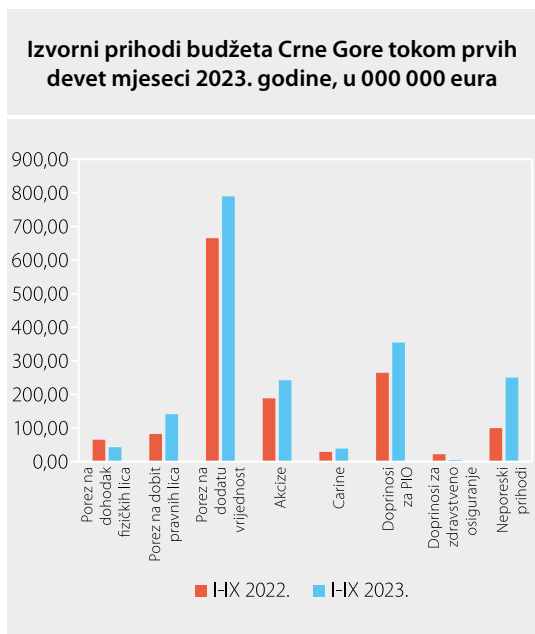
Prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija, *ukupni primici budžeta sa državnim fondovima*⁴⁸ tokom prvih devet mjeseci 2023. godine iznosili su 2.035,43 miliona eura ili 30,73% procijenjenog BDP-a⁴⁹. U strukturi budžetskih prihoda, 93,53% odnosilo se na izvorne prihode, a 6,47% na pozajmice i kredite iz inostranih izvora, primitke od prodaje imovine i primitke od otplate kredita (tabela 5.1).

Izvorni prihodi budžeta iznosili su 1.903,71 milion eura ili 28,74% procijenjenog BDP-a. U odnosu na plan, ovi prihodi bili su viši za 20,92%, a u poređenju sa istim periodom prethodne godine za 31,51%.

⁴⁸ Shodno Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti (usvojen krajem februara tekuće godine), primici uključuju izvorne prihode (direktne i indirektne poreze i neporeske prihode), pozajmice i kredite iz domaćih i inostranih izvora, primitke od prodaje imovine i primitke od otplate kredita. Iz izvornih prihoda su isključeni primici od otplate kredita i sada su dio transakcija finansiranja.

⁴⁹ Izvor: Ministarstvo finansija; procijenjeni BDP za 2023. godinu iznosi 6.624,34 miliona eura.

Grafikon 5.1

Izvor: Ministarstvo finansija

U strukturi izvornih prihoda najveće učešće imali su prihodi od poreza (66,48%), zatim doprinosi (20,37%), dok se preostalih 13,15% odnosilo na ostale prihode (7,52%), donacije (2,80%), naknade (2,23%) i takse (0,60%).

Naplata poreskih prihoda (porezi i doprinosi) ostvarena je u iznosu od 1.653,44 miliona eura, od čega se na indirektno poreze odnosi 1.081,38 miliona eura, a na direktne poreze⁵⁰ 572,06 miliona eura. U okviru poreza, najveći udio u izvornim prihodima čini porez na dodatu vrijednost (41,50%), dok u kategoriji doprinosa najveće učešće u izvornim prihodima imaju doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje (18,63%).

Prihodi po osnovu poreza iznosili su 1.265,69 miliona eura i bili su veći za 14,84% u odnosu na plan, a za 21,66% u odnosu na isti period prethodne godine.

Svi porezi, osim poreza na dohodak fizičkih lica⁵¹ i poreza na promet nepokretnosti⁵², bilježe rast na godišnjem nivou. Najveće povećanje (124,81 milion eura) zabilježeno je kod poreza na dodatu vrijednost, što je rezultat veće poreske discipline, rasta ekonomske aktivnosti, kao i rasta inflacije.

Prihodi po osnovu doprinosa iznosili su 387,75 miliona eura i bili su viši za 22,05% u odnosu na plan za prvih devet mjeseci 2023. godine, a za 26,16% u poređenju sa istim periodom prethodne godine, usljed upješne primjene Zakona o reprogramu poreskog potraživanja i uvećanja osnove za obračun doprinosa zbog povećanja koeficijentata za zarade zaposlenih u javnom sektoru.

⁵⁰ Direktno poreze čine: porez na dohodak fizičkih lica, porez na dobit pravnih lica i doprinosi.

⁵¹ Umanjenje ove kategorije prihoda u odnosu na isti period 2022. godine, prvenstveno je rezultat značajnog uvećanja procenta ustupanja prihoda po osnovu poreza na dohodak fizičkih lica opštinama, shodno Zakonu o izmjenama i dopuni Zakona o finansiranju lokalne samouprave, koji je stupio na snagu u avgustu prošle godine.

⁵² Shodno Zakonu o izmjeni i dopuni Zakona o porezu na promet nepokretnosti, usvojenom krajem februara 2023. godine, prihodi od poreza na promet nepokretnosti pripadaju budžetu jedinice lokalne samouprave i Egalizacionom fondu, u srazmjeri 80% : 20%. Prihoda u budžetu po ovom osnovu nema od septembra 2022. godine.

Tabela 5.1

Ostvarenje ukupnih primitaka budžeta Crne Gore i državnih fondova tokom prvih devet mjeseci 2023. godine							
Vrsta primitka	Ostvareno I-IX 2022.	Plan I-IX 2023.	Ostvareno I-IX 2023.	Učešće u ukupnim primicima	Učešće u BDP	Ostvareno u odnosu na plan	Ostvareno u odnosu na I-IX 2022.
	u mil. eura	u mil. eura	u mil. eura	%	%	Index	Index
Porezi	1.040,39	1.102,12	1.265,69	62,18	19,11	114,84	121,66
Porez na dohodak fizičkih lica	65,16	41,77	43,32	2,13	0,65	103,71	66,48
Porez na dobit pravnih lica	82,04	110,68	140,99	6,93	2,13	127,39	171,86
Porez na promet nepokretnosti	1,48	0,00	0,00	0,00	0,00		0,00
Porez na dodatu vrijednost	665,18	710,25	789,99	38,81	11,93	111,23	118,76
Akcize	188,40	201,42	242,22	11,90	3,66	120,26	128,57
Porez na međunarodnu trgovinu i transakcije	29,02	29,03	39,03	1,92	0,59	134,45	134,49
Ostali državni porezi	9,11	8,97	10,14	0,50	0,15	113,04	111,31
Doprinosi	307,35	317,71	387,75	19,05	5,85	122,05	126,16
Doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje	264,40	293,47	354,61	17,42	5,35	120,83	134,12
Doprinosi za zdravstveno osiguranje	21,99	0,90	5,01	0,25	0,08	556,67	22,78
Doprinosi za osiguranje od nezaposlenosti	12,02	13,73	16,22	0,80	0,24	118,14	134,94
Ostali doprinosi	8,94	9,61	11,91	0,59	0,18	123,93	133,22
Takse	10,43	10,62	11,38	0,56	0,17	107,16	109,11
Naknade	43,88	31,35	42,44	2,09	0,64	135,37	96,72
Ostali prihodi	21,32	74,99	143,21	7,04	2,16	190,97	671,72
Primici od otplate kredita i sredstva pren. iz preth. god.	0,00	5,63	0,00	0,00	0,00	0,00	
Donacije i transferi	24,17	31,92	53,24	2,62	0,80	166,79	220,27
IZVORNI PRIHODI	1.447,54	1.574,34	1.903,71	93,53	28,74	120,92	131,51
Primici od prodaje imovine	3,43	4,50	2,42	0,12	0,04	53,78	2,40
Primici od otplate kredita	11,96	0,00	10,05	0,49	0,15		
Pozajmice i krediti od inostranih izvora	100,87	499,18	119,25	5,86	1,80	23,89	7,63
Pozajmice i krediti od domaćih izvora	0,00	100,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
UKUPNI PRIMICI BUDŽETA CG I FONDOVA	1.563,80	2.178,02	2.035,43	100,00	30,73	93,45	130,16
BILJEŠKA:							
Procjena BDP za 2023. godinu, u mil. eura					6.624,34		

Izvor: Ministarstvo finansija

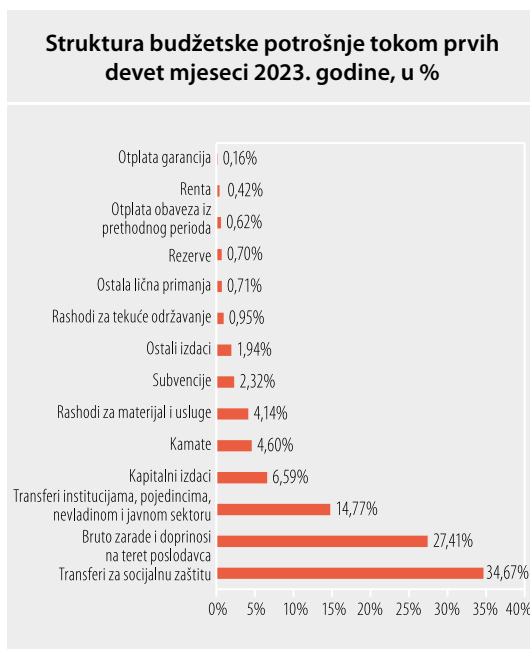
*Ukupni izdaci budžeta*⁵³ tokom prvih devet mjeseci 2023. godine iznosili su 1.950,81 milion eura ili 29,45% procijenjenog BDP-a. U odnosu na planirane bili su niži za 5,94%, a u poređenju sa prvih devet mjeseci prethodne godine zabilježili su rast od 12,05% (tabela 5.2).

⁵³ Shodno Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti (usvojen krajem februara tekuće godine), ukupne izdatke budžeta čine: konsolidovani izdaci, otplata hartija od vrijednosti i kredita rezidentima i nerezidentima, izdaci za kupovinu hartija od vrijednosti i izdaci po osnovu datih pozajmica i kredita.

*Konsolidovani izdaci*⁵⁴ budžeta u posmatranom periodu iznosili su 1.727,31 milion eura, što čini 26,08% procijenjenog BDP-a. Realizovani konsolidovani izdaci bili su niži u odnosu na planirane za 114,60 miliona eura ili 6,22%, a na godišnjem nivou zabilježili su rast od 239,52 miliona eura ili 16,10%.

Tekući budžetski izdaci iznosili su 733,99 miliona eura i bili su niži za 2,88% od planiranih, a viši za 20,03% na godišnjem nivou, pri čemu je najveće povećanje (75,15 miliona eura ili 18,87%) evidentirano kod bruto zarada i doprinosa na teret poslodavca, usljed povećanja zarada zaposlenih u javnom sektoru – u prosvjeti, policiji, državnoj upravi, vatrogascima i nemedicinskom osoblju u zdravstvu. Istovremeno, smanjenju tekućih budžetskih izdataka u odnosu na planirane doprinijelo je smanjenje kapitalnih izdataka za 39,33% u odnosu na plan (koje je za 25,26% bilo manje na godišnjem nivou).

Grafikon 5.2

Izvor: Ministarstvo finansija i kalkulacije CBCG

Ako posmatramo strukturu budžetske potrošnje, to jeste konsolidovanih izdataka (grafikon 5.2), najveće učešće imali su transferi za socijalnu zaštitu (34,67%) i bruto zarade (27,41%), dok su transferi institucijama, pojedincima, nevladinom i javnom sektoru učestvovali sa 14,77%, a kapitalni izdaci sa 6,59%. Na ostale namjene odnosilo se 16,56% budžetskih izdataka, od čega na kamate 4,60%, rashode za materijal i usluge 4,14%, subvencije 2,32%, ostale izdatke 1,94%, rashode za tekuće održavanje 0,95%, ostala lična primanja 0,71%, rezerve 0,70%, otplatu obaveza iz prethodnog perioda 0,62%, rentu 0,42% i otplatu garancija 0,16%.

Otplata dugova (rezidentima i nerezidentima, po osnovu harija od vrijednosti i kredita), po osnovu glavnice, iznosila je 214,41 milion eura i u odnosu na isti period prethodne godine zabilježila je pad od 2,49 miliona eura, usljed većeg smanjenja dospjelih obaveza po osnovu otplate obaveza prema nerezidentima (smanjenje od 37 miliona eura) od povećanja po osnovu otplate obaveza prema rezidentima (povećanje od 34,51 milion eura).

Tokom prvih devet mjeseci 2023. godine, pozajmica i kredita iz domaćih izvora nije bilo, dok su pozajmice i krediti iz inostranih izvora iznosili 119,25 miliona eura (tabela 5.1).

U posmatranom periodu, budžet Crne Gore zabilježio je gotovinski *suficit*⁵⁵ od 176,40 miliona eura ili 2,66% BDP-a, dok je u istom periodu prethodne godine gotovinski deficit budžeta iznosio 40,25 miliona eura.

⁵⁴ Konsolidovane izdatke čine: tekući budžetski izdaci, transferi za socijalnu zaštitu, transferi institucijama, pojedincima, nevladinom i javnom sektoru, kapitalni izdaci, rezerve, otpлата garancija i otpлата obaveza iz prethodnih godina.

⁵⁵ Metodologija obračuna *suficita/deficita* „Sl.list CG“, br. 53/09. Gotovinski suficit/deficit predstavlja razliku između izvornih prihoda i konsolidovanih izdataka.

Tabela 5.2

Izdaci budžeta Crne Gore i državnih fondova tokom prvih devet mjeseci 2023. godine							
O P I S	Realizovano I-IX 2022.	Plan I-IX 2023.	Realizovano I-IX 2023.	Učešće u ukupnim izdacima	Učešće u BDP-u	Realizovano u odnosu na plan	Realizovano u odnosu na I-IX 2022.
	u mil. eura	u mil. eura	u mil. eura	%	%	Indeks	Indeks
Tekući budžetski izdaci	611,49	755,73	733,99	37,62	11,08	97,12	120,03
Bruto zarade i doprinosi na teret poslodavca	398,35	459,52	473,50	24,27	7,15	103,04	118,87
Ostala lična primanja	11,53	14,06	12,27	0,63	0,19	87,27	106,42
Rashodi za materijal i usluge	59,31	89,63	71,59	3,67	1,08	79,87	120,70
Rashodi za tekuće održavanje	14,59	25,61	16,35	0,84	0,25	63,84	112,06
Kamate	57,75	62,56	79,45	4,07	1,20	127,00	137,58
Renta	7,31	8,80	7,23	0,37	0,11	82,16	98,91
Subvencije	35,08	46,50	40,01	2,05	0,60	86,04	114,05
Ostali izdaci	27,57	49,05	33,59	1,72	0,51	68,48	121,84
Transferi za socijalnu zaštitu	462,18	586,59	598,79	30,69	9,04	102,08	129,56
Transferi inst. pojedincima NVO i jav. sektoru	212,65	259,83	255,14	13,08	3,85	98,19	119,98
Kapitalni izdaci	152,23	187,51	113,77	5,83	1,72	60,67	74,74
Pozajmice i krediti	0,00	3,50	0,00	0,00	0,00	0,00	
Rezerve	17,63	28,45	12,16	0,62	0,18	42,74	68,97
Otplata garancija	0,50	0,00	2,81	0,14	0,04		562,00
Otplata obaveza iz prethodnih godina	31,11	20,30	10,65	0,55	0,16	52,46	34,23
KONSOLIDOVANI IZDACI	1.487,79	1.841,91	1.727,31	88,54	26,08	93,78	116,10
Otplata hartija od vrijednosti i kredita rezydentima	27,52	63,31	62,03	3,18	0,94	97,98	225,40
Otplata hartija od vrijednosti i kredita nerezidentima	189,38	168,08	152,38	7,81	2,30	90,66	80,46
Izdaci za kupovinu hartija od vrijednosti	15,00	0,75	0,72	0,04	0,01	96,00	4,80
Pozajmice i krediti	21,30	0,00	8,37	0,43	0,13		39,30
UKUPNI IZDACI	1.740,99	2.074,05	1.950,81	100,00	29,45	94,06	112,05
BILJEŠKA:							
BDP Crne Gore u mil. eura, procjena					6.624,34		

Izvor: Ministarstvo finansija

5.2. Državni fondovi

Prema podacima *Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore* (Fond PIO), tokom prvih devet mjeseci 2023. godine ostvareni su ukupni primici u iznosu od 414,34 miliona eura, što je za 22,81% više nego u prvih devet mjeseci prethodne godine. Izvorni prihodi Fonda činili su 87,55% ukupnih primitaka i povećani su za 33,36% u odnosu na isti period prethodne godine. Penzioni doprinosi (osnovni izvor finansiranja Fonda PIO) činili su 87,27% ukupnih primitaka i bilježe rast od 33,54% na godišnjem nivou, usljed povećanja ekonomske aktivnosti, rasta zaposlenosti i rasta raspoloživog dohotka građana. Istovremeno, transferi iz budžeta, koji su činili 12,45% ukupnih primitaka, smanjeni su za 21,10% u odnosu na uporedni period prethodne godine i iznosili su 51,57 miliona eura.

Ukupni izdaci Fonda PIO iznosili su 414,34 miliona eura, što je na nivou plana, dok su na godišnjem nivou zabilježili povećanje od 22,81%. Najznačajniju rashodnu stavku predstavljaju izdaci za penzije,

koji su iznosili 97,69% ukupnih izdataka, dok se 2,31% izdataka odnosilo na administrativne troškove i otplatu dugova. Izdaci po osnovu penzija bili su viši za 22,36% u odnosu na isti period prethodne godine, usljed povećanja penzija po osnovu povećanja minimalne penzije, te redovnog i vanrednog usklađivanja penzija sa rastom stope inflacije.

Na osnovu ostvarenih prihoda i realizovanih izdataka tokom prvih devet mjeseci 2023. godine, ovaj Fond je imao uravnotežen budžet.

Prema podacima *Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG)*, tokom prvih devet mjeseci 2023. godine ostvareni su ukupni primici u iznosu od 37,33 miliona eura, što je u odnosu na isti period prethodne godine više za 6,01%.

Izdaci ZZZCG iznosili su 37,33 miliona eura i bili su niži od plana za 5,61%, a viši za 6,01% u odnosu na isti period prethodne godine. U ukupnim izdacima, na tekuće izdatke odnosilo se 51,88%, dok je po osnovu transfera za socijalnu zaštitu izdvojeno 43,83%, a za transfere pojedincima, institucijama, nevladinom i javnom sektoru 4,18% i kapitalne izdatke i ostala dugovanja 0,11%.

Neizmirene obaveze ZZZCG na kraju septembra iznosile su 2,58 miliona eura, prvenstveno zbog obaveza za transfere institucijama, pojedincima, nevladinom i javnom sektoru.

Na osnovu ostvarenih prihoda i realizovanih izdataka tokom prvih devet mjeseci 2023. godine, ZZZCG je imao uravnotežen budžet.

Fond rada, kao klasični budžetski korisnik koji se finansira iz opštih i namjenskih prihoda, tokom prvih devet mjeseci 2023. godine ostvario je primitke u iznosu od 233.679,51 eura, koliko su iznosili i ukupni izdaci, što je niže za 74,07% u odnosu na planirani iznos, a za 67,66% u poređenju sa istim periodom prethodne godine, jer nije bilo zahtjeva od strane pojedinaca koji su ostali bez posla usljed stečaja.

Najznačajniju rashodnu stavku predstavljaju izdaci koji se odnose na tekuće izdatke (145.979,84 eura).

Neizmirene obaveze Fonda na dan 30. 09. 2023. godine iznosile su 38.096,20 eura, prevashodno zbog obaveza po osnovu transfera za socijalnu zaštitu.

Na osnovu ostvarenih prihoda i realizovanih izdataka tokom prva tri kvartala 2023. godine, Fond rada je imao uravnotežen budžet.

Fond za obeštećenje tokom prvih devet mjeseci 2023. godine ostvario je ukupne primitke u iznosu od 10,16 miliona eura, što je neznatno niže u odnosu na plan, a više za 360,99% u odnosu na isti period prethodne godine. Razlog ovom povećanju je povećanje obračunate vrijednosti isplate godišnje rate obeštećenja bivšim vlasnicima oduzetih imovinskih prava u novčanim sredstvima sa 3% na 15% od preostalog neisplaćenog iznosa obeštećenja utvrđenih izvršnim rješenjima Komisije za povraćaj oduzetih imovinskih prava i obeštećenja, shodno Vladinoj Uredbi o utvrđivanju isplate obeštećenja bivšim vlasnicima oduzetih imovinskih prava u novčanim sredstvima za 2023. godinu.

Ukupni izdaci Fonda iznosili su 10,15 miliona eura i bili su viši u odnosu na isti period prethodne godine za 361,31%.

Na kraju septembra 2023. godine, neizmirene obaveze Fonda iznosile su 6.811,82 eura, koliki je bio evidentirani suficit.